

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

КАФЕДРА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ДЕКОРАТИВНЕ МИСТЕЦТВО

Галузь знань 0202 Мистецтво

спеціальність 8.02020501 «Образотворче мистецтво*»

Освітній рівень другий (магістерський)

ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВ

2016-17 навчальний рік

Розподіл годин звірено з робочим навчальним планом.

Структура типова.

Київський університет імені Бориса Грінченка
Заступник директора з науково – методичної та навчальної роботи
Ідентифікаційний код 02136554

Начальник відділу
моніторингу якості освіти

Програма №

2241

« »

20 16

А.О.Таранник

Робоча програма навчальної дисципліни «Декоративне мистецтво» для студентів спеціальності 8.02020501 «Образотворче мистецтво*».

Розробники: Романенкова Ю. В., доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри образотворчого мистецтва Інститут Мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка;
Барбалат О.В., викладач кафедри образотворчого мистецтва Інститут Мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри образотворчого мистецтва Інституту мистецтв

Протокол від « 5 » жовтня 2016 року № 2

Завідувач кафедри
образотворчого мистецтва

 Ю. В. Романенкова

_____, 2016 рік

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	4
Структура програми навчальної дисципліни.....	6
I. Опис предмета навчальної дисципліни.....	7
II. Тематичний план навчальної дисципліни.....	7
III. Програма	
<i>Змістовий модуль I. Техніки художньої обробки металу (ювелірне мистецтво)</i>	7
<i>Змістовий модуль II. Емальєрство в системі ювелірного мистецтва</i>	8
<i>Навчально-методична карта дисципліни</i>	9
V. Плани практичних занять.....	11
VI. Завдання для самостійної роботи.....	14
Карта самостійної роботи бакалавра.....	16
VII. Система поточного та підсумкового контролю.....	17
VIII. Методи навчання.....	21
IX. Методичне забезпечення курсу.....	21
X. Рекомендована література (основна, додаткова)	22

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета викладання навчальної дисципліни – ознайомлення студентів спеціальності «Образотворче мистецтво» з основними техніками художньої обробки металу, з азами ювелірного мистецтва. Серед розмаїття технік обробки художнього металу студенти отримують перші основи окремих технік, ознайомлюючись з найзначнішими етапами створення ювелірного твору в різних техніках художньої обробки металу, передусім – техніках емальєрства. Курс передбачає тісний міждисциплінарний зв'язок, в першу чергу – використання отриманих навичок у межах навчальних дисциплін «Академічний рисунок», «Академічний живопис», «Кольорознавство», «Скульптура», «Композиція».

Завдання вивчення навчальної дисципліни:

- Дати студентам уявлення про розмаїття технік обробки металу;
- Ознайомити з різновидами творів ювелірної галузі, їх типологією;
- Дати основи створення витвору певного типу, ознайомити з головними етапами створення виробу;
- Навчити студентів розуміти сутність та складності виготовлення ювелірних виробів;
- Сформувати навички ведення ювелірної справи.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

Знати:

1. основні ювелірні техніки;
2. матеріали, що застосовуються при виготовленні виробу в техніках емальєрства;
3. особливості литва з бронзи;
4. етапи виготовлення литого ювелірного виробу;
5. техніку безпеки при роботі з литвом, роботі в емальєрстві;
6. типологію ювелірних виробів.

Вміти:

1. визначати типологічну приналежність ювелірних виробів;
2. створювати ескізи для ювелірних виробів у начерковій манері враховуючи технологічні особливості виготовлення їх у матеріалі;
3. виготовляти воскові моделі для виробів у техніці бронзового литва;
4. створити модель для виробу у техніці перегородчастої гарячої емалі на сталі та бронзі;
5. провести завершальні етапи виготовлення виробу: монтування та обробка.

Курс «Декоративне мистецтво» сприяє формуванню базових компетенцій художника:

- *мистецтвознавчої*: володіння знаннями про класифікацію видів декоративно-прикладного мистецтва, специфіку декоративно-прикладного мистецтва, характерні особливості художньо-образної мови його різних видів;
- розуміння зв'язків декоративно-прикладного мистецтва з іншими видами мистецтва, природним і культурним середовищем життєдіяльності людини;
- здатності до самостійної художньо-творчої діяльності у галузі декоративно-прикладного мистецтва;
- володіння фаховою термінологією;
- *художньо-творчої*: здатність до самостійної художньо-творчої діяльності у галузі декоративно-прикладного мистецтва та у всіх його видах;
- здатності виконувати експериментальні дослідження художньо-творчого характеру, використовувати у професійній діяльності новітні художні технології, удосконалювати власну професійну майстерність та мистецьку етику.

Навчальний матеріал дисципліни структурований за модульним принципом. Курс призначений для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр», вивчається на 6 курсі розрахований на 2 семестри, на поточний

рік розраховано 150 годин, тобто 5 кредитів ECTS, з яких 40 годин – аудиторні, з них 4 – лекційні, 36 – практичні, 100 – розраховані на самостійне закріплення студентами отриманих знань, 10 відведено на модульний контроль. Вивчення курсу завершується заліком.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Історія образотворчого мистецтва та архітектури

I. Опис предмета навчальної дисципліни

Курс підготовки фахівців	Галузь знань, спеціальність, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
<p>Кількість кредитів, відповідних ECTS: 5</p> <p>Змістових модулів: 2</p> <p>Загальна кількість годин: 150</p> <p>Тижневих годин: 2</p>	<p>Шифр та назва галузі знань 0202 Мистецтво</p> <p>Шифр та назва спеціальності: 8.02020501 «Образотворче мистецтво»*</p> <p>Освітній рівень другий (магістерський)</p>	<p>варіативна</p> <p>Рік підготовки: 6-й</p> <p>Семестр: 11, 12</p> <p>Аудиторні заняття: 40 год.</p> <p>Лекції: 4 год.</p> <p>Практичні: 36 год.</p> <p>Модульний контроль: 10 год.</p> <p>Самостійна робота: 100 год.</p> <p>Вид контролю: залік (2 семестр)</p>

II. Тематичний план навчальної дисципліни

№ п/ п	Назви теоретичних розділів	Кількість годин						
		Разом	Аудиторних	Лекцій	Практичні заняття	Самостійна робота	Семестровий контроль	Модульний контроль
Змістовий модуль I. Техніки художньої обробки металу (ювелірне мистецтво)								
1.	Тема 1. Основні ювелірні техніки	8	4	4		4		
2.	Тема 2. Технологічний шлях створення ювелірного виробу	20	4		4	16		
3	Тема 3. Виготовлення воскової моделі ювелірного виробу	28	8		8	20		
4	Тема 4. Технічні особливості литва в бронзі	28	8		8	20		
5	Модульна контрольна робота	6						6
Разом		90	24	4	20	60		6
Змістовий модуль II. Емальєрство в системі ювелірного мистецтва								
1	Техніка перегородчастої гарячої емалі на бронзі та сталі	28	8		8	20		
2	Монтування та фінальна обробка ювелірного виробу	28	8		8	20		
3	Модульна контрольна робота	4						4
4	Форма контролю (залік)							
Разом		60	16		16	40		4
Разом за навчальною дисципліною		150	40	4	36	100		10

III. ПРОГРАМА
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. ТЕХНІКИ ХУДОЖНЬОЇ ОБРОБКИ
МЕТАЛУ (ЮВЕЛІРНЕ МИСТЕЦТВО)

Тема 1. Лекція. Основні ювелірні техніки (4 год.)

Ознайомлення з категорією «ювелірне мистецтво», загальний екскурс у техніки художньої обробки металу, інструментарій, особливості роботи з різними металами, необхідні умови для створення вдалого ювелірного виробу в певній техніці.

Гаряча перегородчаста емаль у системі ювелірних технік. Специфіка, особливості роботи з матеріалами.

Рекомендована література:
основна: [1], [4], [8].

додаткова: [1], [2], [3], [4], [5], [6].

IV. Навчально-методична карта дисципліни «Декоративне мистецтво»

Разом за I модуль: 90 год., лекції – 4 год., практичні заняття – 36 год., самостійна робота – 60 год., модульний контроль – 6 год.

Разом за II модуль: 60 год., практичні заняття — 16 год., самостійна робота — 40 год., модульний контроль — 4 год.

Модулі	Змістовий модуль I			
Назва модуля	<i>Техніки художньої обробки металу (ювелірне мистецтво)</i>			
Кількість балів за модуль	157 балів			
Лекції	1	2	3	4
Теми лекцій	Основні ювелірні техніки <i>Відвідування – 2 бали</i>			
Теми практичних занять		Технологічний шлях створення ювелірного виробу <i>(20 б.+2 б. за відвідування)</i>	Виготовлення воскової моделі ювелірного виробу <i>(40 б.+4 б. за відвідування)</i>	Технічні особливості литва в бронзі <i>(40 б.+4 б. за відвідування)</i>
Самостійна робота	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота – 25 балів			
Модулі	Змістовий модуль II			
Назва модуля	<i>Емальєрство в системі ювелірного мистецтва</i>			
Кількість балів за модуль	123 балів			
Лекції	1		2	
Теми лекцій				
Теми практичних занять	Техніка перегородчастої гарячої емалі на бронзі та сталі <i>(40 б. +4 б. за відвідування)</i>		Стадії фінальної обробки виробу в техніці емалі та принципи його експонування <i>(40 б. +4 б. за відвідування)</i>	
Самостійна робота	5 балів		5 балів	
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота (25 балів)			
Підсумковий рейтинговий бал	Разом – 123 б. + 157 б. = 280 б. (коефіцієнт визначення успішності – 2,8)			

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

Поточне оцінювання та самостійна робота								Загальна кількість балів	Коефіцієнт	Кількість балів з урахуванням коефіцієнта
ЗМ №1				ЗМ №2						
T1	T2	T3	T4	МКР	T1	T2	МКР	280	2,8	100
7	27	49	49	25	49	49	25			
157				123						

V. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль I. Техніки художньої обробки металу (ювелірне мистецтво)

Тема 2. Технологічний шлях створення ювелірного виробу (4 год.)

План заняття

Виявлення рівня підготовки студентів з метою виявлення потенційних здібностей для роботи в галузі ювелірного мистецтва. Стадія ескізування, шлях проектної графіки.

Виконання ескізів майбутнього ювелірного виробу, обрання типу твору, його функціональної приналежності, композиційного вирішення, колориту, технологічного шляху втілення в матеріалі.

Рекомендована література:

основна: [1], [2], [3], [4], [5], [6].

додаткова: [3], [4], [5], [6].

Тема 3. Виготовлення воскової моделі ювелірного виробу (8 год.)

План заняття

Обрання типу воску, підготовка модельного воску для виготовлення моделі майбутнього виробу. Ознайомлення з принципами роботи з воском, його пластичними властивостями, методами роботи з об'ємом з урахуванням кінцевої мети. Як основне завдання – виготовлення завершеної воскової моделі для подальшого переведення в метал.

Рекомендована література:

основна: [3], [4], [5], [6].

додаткова: [1], [2], [3], [4], [5], [6].

Тема 4. Технічні особливості литва в бронзі (8 год.)

План заняття

Ознайомлення з технікою та технологією бронзового литва. Вивчення властивостей матеріалу, технологічних особливостей литва, складностей та специфіки бронзи як матеріалу для виготовлення ювелірного виробу в обраній техніці. Виготовлення бронзової литої основи ювелірного виробу для подальшої роботи в техніці емалі.

Рекомендована література:

основна: [3], [4], [5], [6].

додаткова: [1], [2], [3], [4], [5], [6].

Інтернет-ресурси: [1], [2], [3].

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. Емальєрство в системі ювелірного мистецтва)

Тема 1. Техніка перегородчастої гарячої емалі на бронзі та сталі (8 год.)

План заняття

Знайомство з типами емалей, колористичними особливостями, взаємодією різних типів емалей з різними металами. Вивчення технологічних особливостей перегородчастої гарячої емалі, виготовлення виробу на основі відлитої заздалегідь заготовки під емаль.

Рекомендована література:

основна: [4], [5], [6].

додаткова: [1], [2], [3], [5], [6].

Інтернет-ресурси: [2], [3].

Тема 2. Монтування та фінальна обробка ювелірного виробу (8 год.)

План заняття

Монтування підготовлених елементів майбутнього ювелірного виробу, перетворення їх на цілісну форму, готовий виріб. Обробка готового виробу, завершення роботи.

Рекомендована література:

основна: [3], [4], [5], [6].

додаткова: [1], [2], [3], [4], [5], [6].

Інтернет-ресурси: [1], [2], [3].

VI. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. ТЕХНІКИ ХУДОЖНЬОЇ ОБРОБКИ

МЕТАЛУ (ЮВЕЛІРНЕ МИСТЕЦТВО)

Тема 1. Основні ювелірні техніки (4 год.)

Дослідити літературу та електронні ресурси, присвячені типології ювелірних виробів, відвідати виставки ювелірного мистецтва та мінералів, актуальні на час опанування курсу. Ознайомитися з характеристиками гарячої перегородчастої емалі, технологічними властивостями бронзи (литво), сталі.

Рекомендована література:

основна: [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7], [8],

додаткова: [1], [2], [3], [4], [5], [6].

Інтернет-ресурси: [1], [2], [3].

Тема 2. Технологічний шлях створення ювелірного виробу (16 год.)

Розробити кілька варіантів ескізів різних типів ювелірних виробів для визначення власних вподобань у ювелірному мистецтві, обрати один ескіз для подальшої розробки, запропонувати кілька варіантів колористичного рішення.

Рекомендована література:

основна: [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7], [8],

додаткова: [1], [2], [3], [4], [5], [6].

Інтернет-ресурси: [1], [2], [3].

Тема 3. Виготовлення воскової моделі ювелірного виробу (20 год.)

Самостійно ознайомитися з принципами роботи з модельним воском за допомогою фахової літератури, спробувати вирізати невеличку фігурку з

метою відчувати особливості матеріалу та підготовки до виготовлення воскової моделі на занятті.

Рекомендована література:

основна: [3], [4], [5], [6], [7], [8],

додаткова: [1], [2], [3].

Інтернет-ресурси: [1], [2].

Тема 4. Технічні особливості литва в бронзі (20 год.)

Дослідити технологічні особливості бронзи як металу, що використовується для литва: температурні режими, необхідні для процесу, проблеми взаємодії з емалями при створенні ювелірного виробу.

Рекомендована література:

основна: [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7], [8],

додаткова: [1], [2], [3], [4], [5], [6].

Інтернет-ресурси: [1], [2], [3].

**ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. ЕМАЛЬЄРСТВО В СИСТЕМІ
ЮВЕЛІРНОГО МИСТЕЦТВА**

**Тема 1. Техніка перегородчастої гарячої емалі на бронзі та сталі
(20 год.)**

Доопрацювання підготовленого під нанесення емалі виробу, продумування колористичного рішення, створення кількох варіантів кольорового рішення виробу для обрання найбільш вдалого. Вивчення технологічних особливостей техніки гарячої перегородчастої емалі, прикладів творів сучасних митців, виготовлених у цій техніці.

Рекомендована література:

основна: [1], [2], [3], [4], [7], [8],

додаткова: [1], [2], [3], [4].

Інтернет-ресурси: [1], [2], [3].

Тема 2. Монтування та фінальна обробка ювелірного виробу (20 год.)

Підготовка виробу, над яким йшла аудиторна робота, до фінальної стадії – монтування та обробки. Проведення необхідних етапів обробки окремих деталей для монтування, вивчення принципів обробки, підготовка необхідних матеріалів для завершення роботи над твором.

Рекомендована література:

основна: [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7], [8],

додаткова: [1], [2], [3], [4], [5], [6].

Інтернет-ресурси: [1], [2], [3].

КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАГІСТРА**з дисципліни «Декоративне мистецтво»**

Змістовий модуль та теми курсу	Кількість годин	Академічний контроль	Бали	
Змістовий модуль I. ТЕХНІКИ ХУДОЖНЬОЇ ОБРОБКИ МЕТАЛУ (ЮВЕЛІРНЕ МИСТЕЦТВО)				
Основні ювелірні техніки	4		5	
Технологічний шлях створення ювелірного виробу	16	Практичне заняття	5	
Виготовлення воскової моделі ювелірного виробу	20	Практичне заняття	5	
Технічні особливості литва в бронзі	20	Практичне заняття	5	
Разом	60		20	
Змістовий модуль II. Емальєрство у системі ювелірного мистецтва				
Техніка перегородчастої гарячої емалі на бронзі та сталі	20	Практичне заняття	5	
Стадії фінальної обробки виробу в техніці емалі та принципи його експонування	20	Практичне заняття	5	
Разом	40		10	
Разом за навчальною дисципліною	100		30	

VIII. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Навчальні досягнення магістра з дисципліни «Декоративне мистецтво» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти (п. IV), де зазначено види й терміни контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у європейську (ECTS) шкалу подано у табл. 8.1, табл. 8.2.

Таблиця 8.1

Таблиця для розрахунку максимальної кількості рейтингових балів
за видами поточного (модульного) контролю

№	Вид діяльності	Максим. кіль-сть балів за одиницю	ЗМ №1		ЗМ №2	
			К-сть один.	Всього балів	К-сть один.	Всього балів
1	Відвідування лекцій	1	2	2		
2	Відвідування практичних занять	1	10	10	8	8
3	Відповідь на практичному занятті	10	10	100	8	80
4	Виконання завдання для самостійної роботи	5	4	20	2	10
5	МКР	25	1	25	1	25
Максимальна кількість балів за модуль				157		123
Максимальна кількість балів (поточний контроль)			280			
Коефіцієнт визначення успішності			2,8			
Підсумковий рейтинговий бал			100			

У процесі оцінювання навчальних досягнень магістра застосовуються такі методи:

➤ *Методи самоконтролю:* уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

➤ *Представлення творчих робіт.*

Таблиця 8.2

Порядок переведення рейтингових показників успішності

Рейтингова оцінка	Оцінка за шкалою університету	Значення оцінки
A	90-100	<u>Відмінно</u> – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками.
B	82-89	<u>Дуже добре</u> – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок.
C	75-81	<u>Добре</u> – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74	<u>Задовільно</u> – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, але достатній для подальшого навчання або професійної діяльності.
E	60-68	<u>Достатньо</u> – мінімально можливий (допустимий) рівень знань (умінь).
FX	35-59	<u>Незадовільно з можливістю повторного складання</u> – незадовільний рівень знань (умінь) з можливістю перескладання за умов належного самостійного доопрацювання.
F	1-34	<u>Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу</u> – достатньо низький рівень знань, що вимагає повторного проходження курсу.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу магістра на практичних заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу.

Модульний контроль знань і вмінь бакалаврів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- ✓ своєчасність виконання навчальних завдань;
- ✓ повний обсяг їх виконання;
- ✓ якість виконання навчальних завдань;
- ✓ самостійність виконання;
- ✓ творчий підхід у виконанні завдань;
- ✓ ініціативність у навчальній діяльності.

IX. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної та творчої діяльності

1) За джерелом інформації:

- *Наочні:* спостереження, ілюстрація, демонстрація.
- *Практичні:* виконання творчих завдань та копіювання.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; з репродукціями творів; з електронними каталогами та науковими джерелами; з офіційними сайтами музеїв.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної та творчої діяльності:

навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

Х. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

- ✓ репродукції творів майстрів;
- ✓ каталоги виставок ювелірного мистецтва;
- ✓ робоча навчальна програма;
- ✓ електронна бібліотека з дисципліни

XI. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Кроу Дж. Справочник для ювелиров/Дж. Кроу. – М.: Арт-родник, 2008. – 176 с.
2. Куманин И. Материалы для ювелирных изделий/ И. Куманин, Б. Лившиц. – М.: Астрель, 2013. – 290 с.
3. Никифорова Б. Металлы и сплавы для художественных и ювелирных изделий: Учеб. пособие/Б. Никифорова, С. Колотиенко. – Ростов н/Д.: Издательский центр ДГТУ, 2001. – 170 с.
4. Никифоров Б. Ювелирное искусство: Учеб. пособие/Б. Никифоров, В. Чернова. – Ростов н/Д.: Феникс, 2006. – 249 с.
5. Новиков В. Ручное изготовление ювелирных украшений/В. Новиков, В. Павлов. – Л.: Политехника, 1991. 208 с.
6. Устинов В. Все об украшениях/В. Устинов. – М.: АСТ, 2001. – 430 с.
7. Флеров А. Материаловедение и технология художественной обработки металлов/А. Флеров. – М.: Изд-во «В. Шевчук», 2001. – 288 с.
8. Шаталова И. Стили ювелирных украшений/И. Шаталова. – М.: «6 карат», 2004. – 104 с.

Додаткова:

1. Беннет Д. Ювелирное искусство/Д. Беннет, Д. Маскетти. – М.: Арт-родник, 2005. – 492 с.
2. Ванюшова Р. Ювелирные изделия. Иллюстрированный типологический словарь/Р. Ванюшова, Б. Ванюшов. – М.: Политехника, 2001. – 240 с.
3. Дронова Н. Ювелирные изделия. Справочник. Энциклопедия: Классификация. Описание. Оценка/ Н. Дронова. – М.: Издательский центр «Ювелир», 1996. – 325 с.

4. Миллер Дж. Ювелирные украшения. Путеводитель коллекционера/Дж. Миллер. – М.: АСТ, АКСТРЕЛЬ, 2004. – 255 с.
5. Русакова А. Ювелирные изделия/А. Русакова. – М.: Мир энциклопедий Аванта+, 2008. – 184 с.
6. Тойбл К. Ювелирное дело/К. Тойбл. – М.: Легкая и пищевая промышленность, 1982. – 200 с.

Интернет-ресурсы:

1. Емельянов А. Цветные горячие эмали и технология художественного эмалирования/ Емельянов А., Емельянова Е., Смольняков Д., Федяева Т. – Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://hotemal.ru/node/247>
2. Энциклопедія художнього металу. – Электронный ресурс. – Режим доступа:
<http://www.artmetal.org.ua/%d1%96%d0%bd%d1%84%d0%be%d1%80%d0%bc%d0%b0%d1%86%d1%96%d1%8f/>
3. Типология эмалей. – Электронный ресурс. – Режим доступа:
<http://ostmetal.info/istoriya-emalej-svojtva-raznovidnosti-i-primenenie/>